

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI : 5

Samsun - 1991

YEZİDİLERİN TOPLUMSAL YAŞAYIŞLARI

Doç. Dr. Ahmet TURAN
OMÜ İlahiyat Fakültesi

Güneydoğu Anadolu'da Siirt, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa'nın coğrafi bölümünde adı geçen ilçelerin köylerinde oturan Yezîdiler⁽¹⁾, dinî örgütleri sayesinde, bölgeler arası mesafeleri ortadan kaldırarak, toplum olarak bir bütün oluşturmakta, sevinçlerini, üzüntülerini ve acılarını birlikte tatmaktadırlar.

A — Fert Olarak Yezîdiler

1. Erkekler, Kadınlar, Çocuklar

Bir Yezîdî köyünde köy örf ve âdetleri yönünden geleneksel «geniş aile» yapısı süregelmekte olup, bir Yezîdî ailesi ana, baba, çocuklar, büyük anne, büyük baba, bazen kız yada erkek kardeşler, bazen de kız yada erkek yeğenlerden oluşmaktadır. Köyde «dar aile» bulunursa da bunun tek sebebinin bu ailelerde yaşayan büyük ana, büyük baba kuşağının olmayışındadır. Ailelerde hâkimiyet babada ve erkektedir. Akrabalıklar anaya ve babaya izafeten sayılırsa da nesep babadan oğula geçer ve baba ismini yaşatan oğuldur. Aile reisi normal şartlarda baba, yaşıyorsa büyük babadır. Oğullar evlenseler de aile reisi ölmeden baba ocağından ayrılıp kendi başlarına ev kurmaları kural dışıdır. Aile reisi olan baba mutlak bir otorite olup, istekleri sorgusuz saygıyla yerine getirilir.

Kadının yeri daima erkekten sonra gelir. Bu değer yargısı çeşitli davranışlara aksetmiştir. Yolda kadın arkada, erkek önde yürür. Ayakta bir erkek varsa kadın kalkar yerini verir. Yolda kadın erkeğin önünü kesmez. Bir toplulukta erkeklerin yanında kadınlar oturmaz, ayakta durup hizmet ederler. Toplulukta önce erkeğin eli öpülür. Bu kadın-erkek arasındaki ayrılık daha doğumda, hatta doğumdan önce belirlenmeye başlar. Köyde ko-

1. Türkiye Yezîdileri Nüfus Dağılımları Tablosu için bkz. Turan (A), Yezîdiler, OMÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi, Samsun, 1986, Sayı: 1, s. 188-189.

nuşan ana ve babalar, büyük bir oranla erek evlât sahibi olmak isterler. Çünkü erkek evlât ananın yerini sağlamlaştırır⁽²⁾ ve ihtiyarlık günlerinde ana ve babalarının desteğidir.

Çocuklara gelince bunlar, küçük yaşlarda, ilerde oynayacakları rollere göre eğitilir. Kız çocuklar beş yaşından sonra kardeşlerine bakmaya başlarlar. 6-7 yaşlarından sonra ise tamamı ile ananın yardımcısıdır ve kadınların yapması gereken bütün işleri anaları ile birlikte yapmaları kuraldır. Su taşırlar, tezek ve kerpiç kararlar, getir-götür işlerini yaparlar. 15 yaşlarına geldiklerinde bir köy evini döndürecek bilgiye sahiptirler. Ev temizlerler, süt sağlarlar, yoğurt mayalarlar, peynir yaparlar, yemek pişirirler, ekmek hamuru yoğururlar ve fırında pişirirler, çamaşır yıkarlar. Bütün Yezîdî kızları başlarını örterler.

Erkek çocuklar ise, babalarının yardımcısıdır. Daha 5 yaşında davar çobanlığı yapmaya başlarlar. 7-8 yaşlarında düven sürüp, sap çeker, bostan beklerler.

Güneydoğu Anadolu'da bulunan Yezîdî köylerini ve mezralarının hepsinde istisnasız ilkokul bulunmaktadır. Ancak bunların bir kısmı yeni yapılmıştır. Bundan dolayı köylerde 30 yaşından büyükler okuma yazma bilmezler. Fakat bunların birçoğu askerde öğrenmişlerdir. Kadınlar ise, değil okuma yazma, Türkçeyi dahi bilmezler. Bilenleri parmakla gösterecek kadar az olup, bunların da anlaşılması çok güçtür. Yaşları 50'nin üstünde olan erkek ve kadınlar ise Kürtçe'den başka dil bilmezler. Mushaf-ı Reş'te yazı, bizzat Tanı tarafından «eline bir kalem almak suretiyle yazıldığı»⁽³⁾ söylendiği halde kendilerini dinsiz yapar korkusu ile yazı yazmak âdeti alışlageldiği üzere Yezîdilere sert bir şekilde yasak edilmiştir. Okuma yazma hakkına yalnız Hasan el-Basrî'nin soyundan geldiği söylenen bugün Sincar'da oturan imamlar sahiptir.⁽⁴⁾ Bundan dolayı okur yazar olmaya ihtiyaç duyulmamıştır. Bu konuda kendisi ile konuştuğumuz bir din adamı, okuma yazmayı kendilerine yasaklayan Sincar Yezîdî din adamlarının, çocuklarını Avrupa'da okuttuklarından bahsederek; «Böyle bir şey olmaz, eğer yasak ise hepimizdir» deyip, Sincar'daki Yezîdî din adamlarının kendilerini yıllarca uyutarak cahil bıraktıklarından yakındı.

2. Erkek çocuk doğurmamayan hanımlar, bu nedenle kocalarının başka bir kadınla evleneceğinden çok korkarlar.

3. Mushaf-ı Reş, âyet: 31.

4. Kurucusu Şeyh Adî b. Müsafir hakkında bkz. Turan (A), Yezidiliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi, OMÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun 1989, Sayı: 3, s. 46-58.

Son zamanlarda köy yollarının onarılması sonucu ulaşım imkânlarının artması, televizyonun köylere kadar gitmesi, Yezîdileri kasaba ve şehirle sıkı bir temasa getirmiş buna paralel olarak da «Devlet Politikası» doğrultusunda eğitime karşı tutum da değişmiştir.

Bugün erkek çocukların tahsil çağında olup da ilkokula gitmeyen yada gitmemiş olanı yoktur. Sade ilkokulu bazı nedenlerle bitirmemiş olanlar vardır. Erkek çocuklar arasında ortaokul ve liseden mezun olanlar mevcut olduğu gibi, üniversiteyi bitirenler de olduğu halde, Yezîdilerde okumuş olmak, «hayatını kurtarmak» olmadığından bu pek önemli değildir. Çünkü üniversite mezunu olanların iş bulma imkânları oldukça kısıtlıdır. Kızların eğitim konusuna gelince, köylerde öğrenim çağında olup da ilkokula gitmeyen kız çocukları yok denecek kadardır. Ancak ilkokuldan sonra öğrenim kızlar için hiç düşünülmez. Bu durumda Yezîdî ailesinin köyden ayrılarak şehire yerleşmesi gerekir ki, bu mümkün değildir. Bu konuda sorulduğunda : «Nasıl olsa evlenecek; daha fazla okuyupta ne olacak; ev işini bilsin yeter o kadar» denilir. Son zamanlarda ise bazı Yezîdî köylerinde kızların Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nün açmış olduğu dikiş-nakiş kurslarına devam ettikleri de görülmektedir.⁽⁵⁾

Yezîdilerde orta ve yüksek öğrenim görenler

Adı ve Soyadı	Köyü	Mezun Olduğu Okul	Yaptığı İş
Şakir Veysi Bulut	Uğrak	İ.Ü. Hukuk Fakültesi	Boş
İbrahim Bulut (kardeşi)	Uğrak	Yıldız Teknik Üniversitesi	Boş
Cemil Temi	Oğuz	Diyarbakır Eğitim Yüksek Okulu	Oğlakçı köyünde öğretmen
Tahsin Temi (oğlu)	Oğuz	Lise mezunu	Boş
Emin Akbaş	Oğuz	Ankara Eğitim Yüksek Okulu	Şereflikoçhisar'da ilkokul öğretmeni
Abdullah Ayaz	Oğlakçı	Lise mezunu	Boş

2. Doğum

Yezîdî köylerinin yaşantısında doğum, düğün ve ölüm gibi, aileyi ve dışarıda olan aile fertlerini biraraya getiren bir olaydır. Yezîdiler doğumlarını «brik» adı verilen kendi ebelerine yaptırırlar. Müslümanlarla komşu olanlar veya müslüman köylerine yakın olan Yezîdî köylerinde yabancı

5. Kurtalan İlçesi Kurukavak köyü buna güzel bir örnektir.

ebelerden de istifade edilirse de, doğumu genellikle köyde yaptırıp, şehire hastaneye götürmezler. Doğan çocuk kız olursa sükût geçerler. Erkek olursa sevinir neşelenirler ve doğumun üçüncü gününde bir davar keserek şenlikler yaparlar.

Çocuğa adı, âdet olduğu üzere Şeyh veya Fakîr, bunların olmadıkları yerde de evin en yaşlısı verir. Din adamlarının çocuğa ad verirken bir dua okudukları da söylenirse de, duayı kaydetmek imkânımız olmadığı gibi, bugüne kadar Yezîdî literatüründe de rastlayamadık. Eskiden çocuğa büyük babanın veya aileden birinin isimlerini koymak âdeti var ise de, bugün bu âdet kalkmıştır. Çünkü Yezîdîler Türk toplumu içinde kendilerine «Yezîdî» dedirtmemek ve itibarlarını yükseltmek için günümüzde kız olsun erkek olsun öztürkçe isimler: Okan, Gökhan, Cengiz, Orhan, Selçuk, Yaprak, Çiçek, Tülin, Gül, Birgül vb. adlar koymaktadırlar. Oysa ki yaşlılara baktığımızda kadın adlarından : Meyso, Zino, Gevri, Hano, Nüre, Hane, Hamme, Barân, Pero, Sore, Rinde vb., erkek adlarından : Genco, Ferho, Teto, Hasi, Cindo, Mirzo, Nemîr, Reyso, Mehe, Haydo, Bubu, Galo, Koni, Bozo, Cendî, Nevruz, Yezdin, Memo, Reşo vb. adlar vermektedirler. Bununla beraber Kur'an'da geçen 28 Peygamber isimleri ile Alevî-Sunnî bütün Arap isimleri de konulmaktadır. Ancak erkek isimlerinden Adî, Yezîd ve yaratılış hikâyesinde geçen altı melek isimlerine hiçbir Yezîdîde rastlamadık.⁽⁶⁾ Herhalde bu, bunlara hürmeten olmalıdır. Hıristiyan isimleri ise asla konmaz.

3. Sünnet ve Kirvelik (Kiriv)

Sünnet, İslâm dinine göre düzenlenmiş bir gelenek olduğu halde Yezîdîlerde de uygulanmakta olup, sıfır ile ilkokul çağı arasında yaptırılır. Sünnet olacak çocuklar için, aile reisinin maddi durumuna göre bu merasim basit bir şekilde geçirildiği gibi, sünnet düğünler ve şenlikleri de yapılır. Yezîdîlerin ayrı bir sünnetçileri olmayıp, bu iş, yöredeki «sünnetçiler» tarafından yapılır. Yezîdîlerde sünnetin, yöredeki diğer din mensuplarından farkı «Kirvelik»deki anlayış ve uygulamalardır.

Kirve, bilindiği üzere, geleneklere göre yapılan sünnet düğününde veya sünnette çocuğu tutan kişiye verilen isimdir. Yezîdîlerde bu görevi aşâğıdaki nedenlerden dolayı din adamları, Şeyhler, Fakîrler, Pîrler ve Peşîmamlar⁽⁷⁾ yaparlar. Bazan da yakın köylerden tanıdıkları, arkadaş ve

6. Sincar Yezîdîlerinin çocukları doğunca, Şeyh Adî'nin türbesi yanındaki Zemzem suyu ile yıkadıkları, bunun ise mecburî-dinî bir görev olduğu da söylenir. Bkz. Guérinot (A), Les Yezîdis, RMM, C.V. s. 624; Mustafa Nuri, Abede-İ İblis, İstanbul 1910, s. 31.

7. Yezîdîlerde din adamı sınıfı için bkz., Turan (A), Yezîdî Din Adamları, OMÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun 1990, Sayı: 4, s. 125-135.

dostları olan Müslümanlara yaptırırlar. Çünkü kirvenin kızı ile sünnet olan çocuğun evlenmesi yasaktır. Bacı-kardeş derecesindedir. Bilindiği gibi Yezîdiler arasında sınıflar, ancak kendi aralarında evlenebilirler. Din adamlarının çocukları ile halkın evlenmesi yasak olduğundan, bu görevi din adamlarına yaptırırlar. Diğer taraftan zaten Müslümanlardan kız almazlar. Müridler, yani Yezîdlîğe gönül vermiş halk tabakası kendi aralarında evlendiğinden, bu kirvelik işini kendi aralarında birbirlerine yaptırarak olurlarsa, kısa zamanda erkek ve kadınları evlenecek kimse bulamazlar. Bu yüzden kirvelik işini halka yaptırmayıp, kızları kendilerine haram olan din adamları ile Müslümanlara yaptırmaktadırlar. İşte bu yüzden de Doğuda Müslümanlar arasında maddî yükü çok ağır olan kirvenin⁽⁸⁾ Yezîdilerde aksine hafiftir. Çünkü yapılan bütün masrafları çocuğun babası karşılar. Gerek din adamlarından ve gerekse Müslümanlardan olan kirveler, çocuğa küçük hediyeler ile bu durumu geçirirler. Bu arada bir Müslümanın bir Yezîdiyi kirve yaptığı görülmez. Ancak kirve olan Müslüman ile sünnet olan çocuğun babası «Kelîf» olur⁽⁹⁾ yani birbirine kötü durumlarda yardımcı olarak «kirve kirvenin yolunda ölür.»

Yezîdî köylerinde yapılan bu sünnet merâsimi ve düğünlerinin bir de toplumsal yönü vardır. Bu, köyde bilhassa zengin veya itibarlı kimselerin veyahut da bu nedenle nüfuz ve itibar sağlamak isteyenlerin, köyün öksüz veya fakir çocuklarını da kendi çocukları ile birlikte sünnet ettirmeleri ve onları da bu vesile ile yapılan merasimden mahrum etmemeleridir. İster düğünlü, isterse düğünsüz olsun, yapılan sünnetten sonra sünnet olan çocuklara hediyeler verilir. Bu hediyeler para ve çeşitli giysiler olduğu gibi davar ve benzeri hayvanlar da olabilmektedir.

4. Evlenme

Son derece kapalı ve evlilik dışı cinsel ilişkiyi sıkı bir kontrol altına tutan Yezîdî köy toplumunda cinsel arzuların rahatça tatmini yolu, erken evlenmektir. Babalar oğullarını biran önce evlendirip torun sahibi olmayı özlerler. Kızlarını ise oğullarından önce «baş göz» ederler. Kız, evin namusudur ve evleninceye kadar her türlü davranışlarından aile sorumludur. Bu sorumluluğu ne kadar erken erkeğin ailesine transfer ederse o kadar önce rahata kavuşacaktır. «Kız, gözü açılmadan kocaya gitmelidir» diye düşünülür.

8. Doğu Anadolu'da ve Türkiye'de uygulanan kirvelik anlayışı için bkz., Türkođan (O), Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği, Türk Kültürü Araştırmaları, Ankara 1966-1969; Kudat (A), Kirvelik, Ankara 1974; Balaban (A.R), Evlilik, Akrabalık Türleri, İzmir 1982; Tezcan (M), Tasavvuri Akrabalık ve Ülkemizde Uygulamaları, AÜEFĐ, C. 15, Sayı: 1, s. 117-130.

9. Mustafa Nuri, a.g.e., s. 33.

Erkek çocukları erken evliliğe iten başka bir faktör de, evliliğin toplumda yüksek statü sağlayan etken oluşudur. Yezîdî köylerinde erkek, toplumunda söz sahibi ve hatta erkekler tarafından «adam» yerine konulmak için atılacak ilk adım evlenmektir. Evliliğin ekonomik yönü ise ne genci, ne de babayı fazla düşündürmez; «hele bir evlensin hep beraber nasıl olsa geçiniriz,» ailede hâkim olan düşüncedir. Esasen çocuklar, bundan önce de söylediğimiz gibi, ekonomik faaliyete küçük yaşta katıldıklarından evliliğin sorumluluğu altına girebilir kanısı da köylerde yaygındır.

Genellikle tek kadınla evlenen Yezîdiler, Müslümanlardan bir fazla olmak üzere beş kadına kadar evlenebilmektedirler.⁽¹⁰⁾ İçlerinden iki hanım ile evli olanlarına rastlanır. Emîr veya Mîrleri için sınırlandırma yoktur, istedikleri kadar kadın ile evlenebilirler. Evliliğin satın alma usulü ile olduğu Yezîdilerde kız kaçırma âdeti de yaygındır. Bunun sebebinin başlık parasından kaynaklandığı bilinmektedir. Dul, altı defaya kadar evlenebilirse de bundan sonra artık evlenme hakkı yoktur.

Yezîdilerde başlık parasının çok olması yüzünden değiş-tokuş (Keçikê bikeçik) âdeti vardır. Yani evlenecek oğlu olan bir aile reisi, kızını oğluna alacağı ailenin oğluna kendi kızını vererek masrafları azaltmak suretiyle evlenilir. Bununla beraber iki bacı ile aynı anda evlenenler de vardır. Buna bir örnek: Beşiri'nin Kumgeçit köyünden Bereket adlı bir yezîdî iki bacı ile evlidir.

Yezîdiler, Hıristiyanlarla da evlenmektedirler. Buna örnek de Beşiri'nin Uğurca köyünde Yezîdî Mehe, Gevri adında bir ermeni kadınla evlidir. Yine bu ilçenin Müslümanlarla içiçe karışık oturdukları Deveboynu köyü muhtarı Sabri Barışpek'in amcasının oğlu, 1942 doğumlu Mehmet Bice, Almanya'nın Wassel şehrinde çalışırken hanımı öldüğünden, 1984 yılında, 1935 doğumlu Helga Erna Bertazenk ile evlenmiştir. Almanya'da evlenenlerin sayısını çoğaltmak mümkün ise de Alman hanımların Türkiye'ye Yezîdî köylerine gelmeleri hiç görülmemiştir.⁽¹¹⁾

a) Evlenme Yaşı

İşte bu nedenlerle bugün yaşları kırkın üstünde olan aile reislerinin hemen hepsi 15-20 yaşları arasında evlenmişler, hatta bunlardan büyük

10. Tercüme es-Süryaniyye fi Ahvali el-Fırkati el-Yezîdiyye eş-Şeytaniyye, İstanbul Üniversitesi Kitaplığı Arapça Elyazmalar Bölümü, No. 285, 1305/1907, s. 14; Lescot (R), Enquête sur les Yezidis de Syrie et du Djebel Sinjar, Beyrut 1938, s. 150.

11. Bu konuda açıklamalı bilgi için makalenin sonundaki Nüfus Müdürlüklerinde alınmış çeşitli kayıtlara bakınız.

bir kısmı kendi arzuları hilâfına ailenin baskısı ile küçük yaşta baş göz edilmişlerdir. Köylerde oğulları erken evlendirme temayülü son yıllarda biraz değişikliğe uğramış gibi görünmektedir. Karşılaştığımız yezîdilere : «Erkek çocuklarınızı kaç yaşında evlendirmeyi düşünüyorsunuz?» sorusuna cevap veren ailelerin çoğu, oğulları için uygun evlilik yaşı olarak 22-26 yaşı söylemişlerdir. Bununla beraber bazı ailelerin oğullarını 20 yaşına gelmeden evlendirmek istediklerini söylediler. Oğullarını 22 yaşından sonra evlendirmeyi düşünenlerin hemen hepsi, askerlik bittikten sonra erkek çocuğun evlenmesinin uygun olacağını, geçimin zorlaşması nedeni ile bazı hesapların yapıldıktan sonra evliliği düşünmek gerektiğini bildirmişlerdir. Düşünce ve davranışlardaki bu değişikliğin sebebi, günümüzde Yezîdî köylerinde hayatın gidişinin günden güne değişmekte olmasıdır. Yezîdîlerin Almanya'ya işçi olarak gidişleri ve yazları tekrar köylerine dönüşleri; köylerde gençlerin şehirlerle ilişkileri medeniyete olan ilgilerini artırmış, genellikle bu kişiler, başarılı kişiler olarak görülmüşlerdir. Buna paralel olarak eğitime karşı tutum tamamen değişmiş, erkek çocuğu ilkokuldan sonra okutmak arzusu baba için gaye olmuştur. Bu da oğlunu erken evlendirip mürüvetini görmenin üstünde bir değer kazanmıştır. Bunun yanında toprağı az olanlar veya şehir hayatına özen duyanlar, köy ailesine ilave geçim kaynağı aramaya da başlamışlardır. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse, Kurtalan'ın Kurukavak köyü ile Beşiri'nin Uğrak köylerinden 30 kadar genç çalışmak üzere köylerini geçici olarak terk edip İskenderun'un Payas kasabasında yerleşmişlerdir. Askerlik ise, «hayatı öğrenme, olgunlaştırma okulu» olarak kabul edilmekte, üstelik askere gitmeden önce evlendiği takdirde «gencin gözünün arkada kalacağı»na inanılmaktadır. Bütün bunlar yezîdî köylerinde erkekler için evlilik yaşını yukarıya doğru iten etkili faktörlerdir. Buna karşılık kız çocuklar için arzu edilen evlilik yaşı değişmemekte, soruya cevap veren babaların hemen hepsi, kız evlâtları için 14-18 yaşı uygun görmüşlerdir. Bu yaşlar ise köydeki annelerin evlendikleri yaşlardır.

b) Kız İsteme

Bazan bir yezîdî köyünde anne statüsünde olan kadınların bir kısmı, köydışı doğumludur. Bu da köyde, dışarıdan kız almak ve dışarıya kız vermenin genel bir temayülü olduğunu göstermektedir. Kadınların yezîdî asıllı, yezîdî aileden olması kesin kuraldır. Bu nedenle bir köyde evlenme çağında kız bulunmazsa veya aileler arası anlaşma olmazsa, çevre köylerden, hatta başka bir il çevresinde oturan yezîdî asıllı aileden alınır. Alınacak kadında aranılan bu özellikler nedeni ile kız bulmak, beğenmek, her yerde olduğu gibi, önemli bir iş olup, ailenin kadınları tarafından yürütüldüğü gibi, Yezîdîlerde kaç-göç olmadığından, erkekler tarafından da yürütülür. Kız, aynı köyde ise zaten herkes tarafından çok iyi bilinir, yok başka köy-

de ise, soruşturma yaptıktan sonra, kız evine önce görücü olarak kadın-erkek karışık gidilir. Bu gidişte mümkün olursa din adamlarından da götürülür. Bu ziyaret sonucu erkek ailesi kız istemeye karar verirse, aradan zaman geçirmeden hemen konu din adamı : Şeyh, Pîr ve Peşîmam veya bunlar yoksa köyün hatırı sayılır kişileri tarafından kızın babasına açılır. Melek Tâvûs, Şeyh Adî (Hêdi) ve Sultan Yezîd adına kız istenir. «Kız evi naz evidir» ve kız için isteklerde bulunur, bazı şartlar ileri sürer. İleri sürülen bu şartların en önemlisi Başlık'tır. Yezîdîler buna «Naht» derler. Bu nahtın kızın cehizine ne derece katkısının olduğu veya olabileceği hususları ve ev için gerekli eşyalar üzerinde anlaşma olduğu zaman kız verilmiş sayılır. Bundan sonra kız evinin ikramları başlar. Gelenler tekrar gelmek üzere gün alırlar. Kararlaştırılan günde oğlan evi kadınları kalabalık bir grup olarak kız evine gündüz gelirler. Gece de erkekler gelerek, masraf erkek evine ait olmak üzere ziyafetler tertiplenir. Kız, gelen misafirlere başta din adamları olmak üzere saygınlık sırasına göre kayın pederinin, kayın validesinin ellerini öperek hoş geldin der. Bu sırada gelin adayına ufak tefek, karınca hediye getiren yakın akrabaları eş ve dostları da olur.

Nişana kadar kız ve erkeğin görüşmeleri göz altında bulundurulur. Ancak, erkek tarafı zaman zaman kız evini ziyaret ederek, kızın bazı eksiklikleri görmesi için para bırakır.

c) Başlık

Kız istemede sözü edilen başlık⁽¹²⁾ : Evlenecek erkeğin ya da akrabalarının kız babası ya da akrabalarına yaptığı, toplumlara göre değişen hukuksal ve toplumsal uygulamaları içeren hediye niteliğinde bir ödemedir.⁽¹³⁾ Bu, genellikle para, hayvan, çeşitli süs eşyaları ya da törensel değerler gibi şeylerdir. Kitle iletişim araçlarında sık sık kırsal kesim insanlarınca mutsuzluklara, acı olaylara yol açması nedeniyle yakınmalara neden olan başlık parasının kaldırılmasının istendiği görüldüğü halde geleceği bir anda kaldırmanın mümkün olmadığı da ortadadır. Aksine artan hayat pahalılığında, onun da miktarı giderek artmaktadır. Sorun, ülkemizin belirli kesimlerinden olan Yezîdîlerde de sürüp gitmektedir. Bu, kadının satın alınması gibi görünmekte ise de, aslında tarafların kendi aralarında hakların aktarılması ile ilgili bir anlaşmadır.

12. Başlık kelimesinin Doğu Anadolu'da muhtelif söylentileri için bkz. Türk Millî Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1986, s. 122-124 (Bir komisyon tarafından hazırlanmıştır).

13. Tezcan (M), Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Geleneği, Ankara 1981, s. 7.

Başlık parasının alınış nedenleri çeşitlidir. Bunlar : Başlığın bir gelecek haline gelmesi, çehizin telâfisi için olması, süt hakkı, bekâretin korunması, baba hakkı, kızın giderlerinin karşılanması, velâyet hakkının devri ve işgücü kaybının telâfisi gibi nedenlerdir.⁽¹⁴⁾

Yezîdiler «Naht» adı altında kızlarını evlendirirken başlık almaktadırlar. Başlıksız kız vermek kesinlikle mümkün değildir. Bunu, din adamları da dahil herkes verir. Naht, yukarıda söylediğimiz nedenlerin hepsinden dolayı olduğu gibi, biri veya ikisi için de olursa da, genellikle «baba hakkı» alınmaktadır.

Nahtın miktarının tayinine gelince, değişik olup, bunda rol oynayan etkenler de çeşitlidir. Bunlar : Çevrenin tesiri, ailenin saygınlığı, evlenen erkeklerin yaşlı olmaları, yani yaşlı kişilerin fazla başlık vererek genç kız almaları, Almanya'da çalışanlardan köye gelip evlenenlerin başlık parasını yükseltmeleri, istenilen kızın güzelliği, köyün dışına gelin gidilmesine mâni olunması için fiyatın yüksek tutulması gibi nedenlerdir. Bu miktar bugün 1 milyon liradan başlayarak, 5 milyon liraya kadar çıkmaktadır. Baba yakın bir zamana kadar aldığı paranın hepsini yedi. Ancak bu durumda günden güne bir yumuşama görüldüğü, bunun bir kısmı ile kıza ev eşyası da alındığı söylenmesine rağmen, başlık yüksek tutulduğundan dolayı oğlan babası için bir sorun olmaktadır.

55 Sayılı Düğünlerde Men-i İsrâf Yasası ile başlık alınması yasaklandığı, 1966 yılında bunun Anayasa Mahkemesince iptal edildiği, Yargıtay'ın 1975 yılındaki bir kararı ile başlığı ahlâka aykırı bulduğu halde verilen başlığın geri alınamayacağını da ön gördüğü⁽¹⁵⁾ halde Yezîdilerin bunlardan haberi olmayıp inançları, örf ve âdetleri ile bu «naht»ı sürdürüp gitmektedirler.

Nişan merâsimine geçmeden önce burada öneminden dolayı başlık parası yüzünden «Kız kaçırma ve kaçışma»dan da bahsetmek istiyorum. Başlık parası olmayan Yezîdi gencin başvurduğu yollardan birisi de kıza zorla kaçırması, ya da kızla anlaşarak kaçışmalarıdır. Bu, maddi imkânsızlıklar nedeniyle birbirini seven gençlerin evlenmelerini sağlamaktadır. Birbirlerini sevmek suretiyle olan kaçışmada, kız babası fazla birşey diyemez. Ancak kızın zorla kaçırılması olayı ortalığı karıştırırsa da, Yezîdiler bu ve bu gibi olaylar için mahkemeye başvurma yerine işi kendi aralarında, din adamları ve köyde saygınlığı olan kişiler aracılığı ile çözümlerler. Bu durumda kızın babasına gönlünü yapmak için bir miktar para verildiği de gö-

14. Bu konuda açıklayıcı bilgiler için bkz. İbid, s. 21-23.

15. 1974/5036 esas, 1974/7669 karar ve 16.6.1975 tarihli Yargıtay Kararı.

rülür. Bazan bir müslümanın bir yezîdi kızı kaçırdığı da olur. Bu durumda yezîdiler neye mal olursa olsun, kızı, güçleri yeterse zorla, güçleri yetmezse de mahkeme aracılığı ile geri almaya çalışırlar. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse, 1975 yılında Kurtalan'ın Kurukavak köyünde oturan (aslında Beşpınar kasabasının Yalınca mezrasına kayıtlıdır) Şinon Yavşan'ın 12 yaşındaki kızı, Sivaslı bir Müslüman olup, bu köyde öğretmenlik yapan kendi öğretmeni tarafından kaçırlır. Yavşanlar Kurukavak'ta oldukça kalabalık ve saygınlığı olan bir ailedir. Kızı yaşı küçük olduğu için mahkeme aracılığı ile geri almaya karar verirler ve Kurtalan Adliyesinde mahkeme kararı ile öğretmenden geri alırlar. Fakat sonradan olay, o yörede saygınlığı oldukça yüksek olan ve 80 köyü bulunan, Yezîdilerce de çok sayılan Müslüman Şeyhi, Şeyh Hafzullah'a anlatılarak müdahale edilmesi istenir. Bu Şeyh, Kurukavak köyündeki Yezîdiler'in ileri gelenlerini çağırarak kızı kendisine teslim etmelerini söyler. Dediği olur. Şeyh Hafzullah da bu kızı, yaşı küçük olduğundan dolayı imam nikâhı ile öğretmene verir. Aradan 20 yıl geçtiği halde Yezîdiler kızlarının nerede olduğunu merak edip sormamışlardır.

d) Nişan

Başlık konusunda anlaşan aileler arasında önce söz kesilir, arkadan da nişan hazırlıkları başlar. Kız tarafı, kızlarına alınması ve yapılması gereken şeylerle ilgili isteklerini yerine getirtir. Nişan elbisesi alınır. Nişan gününden bir gün önce erkek tarafı bir veya daha fazla davar ile beraberinde aşçı kadınlar yollar. Bu aşçı kadınlar, orada toplanacak davetlilerin yemek işlerini düzenlerler. Bazan da her iki aileden gönüllü kadınlar, bu işi birlikte yaparlar. Nişan günü kızın çehizi herkeşin görebileceği bir yere konur, herkes seyrederek. Davullar ve dümbekler çalınır, yemekler yenilir. Kadın erkek herkesin geldiği nişanda damat ile gelin yanyana oturtulur. Yüzüklerini din adamları, bunlar bulunmadıkları zaman oğlanın babası veya ailede saygınlığı olan biri takar. Nişandan bir gün sonra kız evi tarafından damada bir bohça gönderilir. Bohçada damat için hazırlanmış giyecek eşyası vardır. Getirene bahşiş verilir. Bir müddet sonra erkeğin ailesi ve akrabaları gelini görmeye giderler. Kız tarafı gelen kadınlara oyalı işlemeli tülbent dağıtır. Kaynana ve kayınbaba ise geline harçlık para verirler.

e) Evlenmeden Önce Yapılan Hazırlıklar

Gerek nişandan önce ve gerekse nişandan sonra, görüşmeler sırasında, iki aile arasında düğün günü kararlaştırılır. Bu, hasat mevsimine rastlatılmaz. Bu durumda işgücü azalacağından razı olunmaz. İki taraf birleşerek şehire esvap kesmeye giderler. Âdet olduğu üzere her iki tarafın kadınları bu alışverişte hazır bulunurlar. Aldıkları ziynet eşyaları, ev takım-

ları ve kumaşlardır. Erkek evi kız evinden olan hemen herkese hediyeler alır. Bunlar genellikle iç çamaşır ve elbise cinsindedir. Kız evi yapılan bu masraflara katılmaz. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi bu, kızı verirken yapılan anlaşmaya bağlıdır. Eğer başlık parasının içinden bazı eşyaların yapılması da söz konusu ise o zaman verilen söz yerine getirilir. Diğer taraftan, bugün Almanya'da çalışanlar, kızlar için bazan erkek evi kadar çehiz yaptığı gibi, bazan da evlenecek gencin mali durumu gözönünde bulundurularak masrafların hepsini de yapabilmektedir. Bu gibi durumlar özellikle yakın akrabalar arasında görülmektedir.

f) Düğün ve Nikâh

Her toplumun olduğu gibi düğün ve nikâh konusunda Yezîdîlerin de kendilerine özgü gelenek ve görenekleri vardır. Bunlar, oturdukları bölgelerde bile değişik ayrıntılarla bölgesel özellikler taşırsa da, bu özellikler temelde olmayıp, teferruattadır. Düğün belirli günlerde olmayıp haftanın her gününde olabilen iki, üç ve dört gün davul zurna ile bütün köyün katılacağı bir eğlence zeminidir. Düğün gününün birden fazla oluşu zenginliğe göredir. Düğünler genellikle mahsül sonrası güzün başlayarak bahara kadar yapılır. Nisan ayında, özellikle çarşamba günleri evlenmek ve nikâh kıymak yasaktır.⁽¹⁶⁾ Düğünlerde erkekler ayrı oynadıkları gibi erkek-kadın karışık bir şekilde de oynanarak gündüz ve geceleri durmaksızın devam eder. Düğünlerde içki ve yemek boldur. Silahlar durmaksızın atılır, davul ve zurna devamlı çalar. Gece gündüz ateş yakılır, yükselen alevin çevresinde gülen mutlu insanlar halaylar çeker. Ardı ardına içilen içkiler yenilen yemekler, söylenen türküler, yapılan kınalar ve ağıtlar gece gündüz yaşanan bir hayâl âlemidir Yezîdî düğünleri. Bunlar, asırlardır süre gelen törelerin tekrar hatırlandığı günlerdir. Yedisinden yetmişine, kadın-erkek herkesin neşesi ile, hareketi ile, emeği ile meydana getirdiği bir toplum olayıdır.

Yezîdî köyleri içerisindeki yollar patika veya çok bozuk olduklarından gelin, genellikle ata bindirilir. Gelin evi aynı köyde ise düğünün son günü öğleden sonra gelin almaya gidilir. Eğer gelin başka bir köyde ise traktör veya arabalarla bir gün önce gidilir. Orada bir gece kalındıktan sonra ertesi gün alınarak köye getirilir. Erkek evine gelen gelin, hangi vasıta ile gelirse gelsin, hemen inerek yüzünü açtırmaz. İnmesi ve yüzünü açtırması için kayınvalidesinin veya kayınpederinin mutlaka bir hediye vermesi gerekir. Geline saç yapılır. Bu buğday, mercimek, şeker, para vb. şeylerden oluşur.

16. Mustafa Nuri, a.g.e., s. 30.

Köyde Peşimam var ise veya başka bir köyden getirilmiş ise nikâhı o kıyar. Peşimâm yok ise diğer din adamlarından birisi kıyar. Bu nikâhın bir de duası vardır. Meâlen şöyledir :

«Güneş, Ay, Ezda, Yezîd, Bismillah, Billah, Tillah hakkı için selâm ve selât olsun Resulullah'a. Allah'ın yolu bâkîdir, tektir. Sizler de şahit olun. Ya Şeyh Hâdî, Ya Şeyh Hasan ve Mesut olanlar. Anne ve babalar razı oldu, uzun ömürlü ve doğurgan olsun. Kutlu, mübarek ve hayırlı olsun. Âmin.⁽¹⁷⁾ Bu duadan sonra nikâhı kıyan din adamı tarafından bir ekmek ikiye bölünerek, yarısı dâmada, yarısı da geline yedirilir. Şeyh Âdî'nin mezarından getirilen toprak «Beratta»dan da birer parça yedirildiği söylenir⁽¹⁸⁾ Bu nikâh kıyılırken din adamları bulunmazsa hiçbir şey yapılmaz. Bu konuda Yezîdîler şöyle der : «Dükkândan para vererek herhangi bir şey satın aldığında, o helâl olduğu gibi buna da hiçbir şey yapmak gerekmez, bize helâl olur.» Eskiden Müslüman din adamları bu nikâhı para ile kıyarlanmış. Ancak, Müslüman hocalar önce Kelime-i Şehâdeti söyleyip sonra nikâhlarlarmış. Bunlar ise sonradan tekrar Yezîdî olurlarmış. Bundan dolayı günümüzde bu işlem yapılmıyor.

Dâmat eve girişte, itaatın bir sembolü olarak geline bir taşla vurduğu söylenir. Gelinde aranılan özellikler içerisinde bâkirelik de vardır. Bâkire çıkmayan gelin babası evine geri gönderilmektedir.

5. Boşanma

Yezîdîler arasında boşanmak meşrudur. Zina yapan kadın iki şahit önünde veya suçüstü yakalandığında; eşler arası anlaşma sağlanamadığından erkeğin ve kadının birbirlerini boşama hakları var ise de bu hak, genellikle, erkeklere aittir. Nikâh Şeyh huzurunda olduğu gibi, boşanma da Şeyhin huzurunda yapılır. Karısını boşamak isteyen Yezîdî üç defa : «Sen benim şeyhim veya pîrimsin⁽¹⁹⁾» ve «yolundan çıktım, serbestsin» demek suretiyle onu boşamış olur. Kadının da erkeğini boşama hakkı olduğundan ve bu geçerli bir sebebe göre kararlaştırıldığından, son zamanlarda erkekler mutlaka «resmî nikâhı» da dinî nikâh ile birlikte yaptırmaktadırlar.

6. Cenaze Merâsimi ve Mezarlıklar

Cenaze, ölü demektir. Hayatın son durağı olan ölüm, insana acı ve keder veren bir son olmaktan çok, insanı korkutan, çaresiz kılan ve sırrına erişilmesi güç bir olaydır. Ölüm eninde sonunda bir gün gelecek ve

17. Okçu (D), Yezîdîlik ve Yezîdîler, Ankara 1979, s. 12 (İlâhiyat Fakültesinde yapılan mezuniyet tezi).

18. Güérinot (M), a.g.e., s. 623.

19. Menzel (Th), Yezîdîler, İA, c. 13, s. 420.

hak yerini bulacaktır. Zaman zaman bu korkunun baskısı altında tedirgin olan Yezîdî, çoğu kez çevresinde olup biten olayları, düşündeki bir görüntüyü ölüm için birer önbelirti sayarak uykuya da «Küçük ölüm.» demektedir. Allah'ın ilk gün, pazar günü, yarattığı Melek Tâvûs (şeytan)'un bir adı da Azrâil⁽²⁰⁾ olup, yezîdîlerin canlarını bu melek alacaktır. Bunun canını işe bizzat Allah alacaktır. Ancak bu, daha önce bahsedildiği üzere «bir defa» ile yetmiyecek, günahkâr olan ruhlar, temizleninceye kadar birden çok kez bu dünyaya çeşitli cesetler içerisinde yeniden gelecek, günahını çekecek ondan sonra günahsız duruma gelince bir daha bu dünyaya dönmiyecek, cennetine kavuşmuş olacaktır.⁽²¹⁾

Yezîdîler ölümlerini yıkayıp⁽²²⁾ kefenlerler. Cenazeyi Şeyh yıkar, Pîr de suyunu döker. Ancak her ölene yapılan muamele aynı değildir. Ölen çocuk ise ve sünnet olmamışsa, sünnet edildikten sonra gömülür. Ölen eğer vurulmuş, öldürülmüş, genç veya nişanlı ise kolları çapraz şekilde kefenlendikten sonra en kıymetli elbisesi, paraları ve ziynet eşyaları (küpe, yüzük, burun halkası) da birlikte tabuta konulur. Bazan da beraberinde ekme, peynir, ayakkabı, keçe ve topuz da birlikte konulur. Bunun manâsı şudur : «Hesap sormak üzere gelecek Nekir ve Münker'e keçeyi ser, onlara ekme, peynir ikram et, kabul ederlerse ederler, etmezlerse bu topuzu onlara salla, korka korka kaçacaktır.⁽²³⁾» Ölünün eline bir miktar para konduğu, gelen sorgu meleklerine bu parayı vermek suretiyle bu sorgudan kurtulabileceği de söylenir. Ölünün ağzına ve yüzüne Şeyh Adî'nin mezarından getirilen toprak «Beratta»dan serpildiği gibi, var ise ağzına zemzem suyu da verilir. Cenaze evden çıkmadan ölen kişinin ailesi, mâli durumuna göre bir veya iki davar keser. Ölüye cenaze namazı kılınmaz. Sonra cenazeyi tabut ile birlikte ,bir metre genişliğinde ve birbuçuk metre derinliğinde olan mezar çukuruna, doğu-batı doğrultusunda, yüzü doğuya gelecek şekilde konur. Ölen kişi eceli ile ölmüşse, tabut aynı şekilde yapıldığı halde elbisesi ve kıymetli eşyaları tabuta konmaz. Zaten son zamanlarda bu mezarlar yabancılar tarafından açılarak konulan kıymetli eşyalar alındığından, bu âdet gün geçtikçe değişmektedir. Mezar çukuruna cenaze tabut ile konur. Bu tabutun üzerine önce taşlar, sonra toprak konarak doldurulur. Ölen erkek ise baş ve ayak uçlarına birer taş dikilir. Kadın ise yalnız baş tarafına bir taş dikilir. Bazan ölen kişinin sınıfına göre de ce-

20. Bkz., Mushaf-ı Reş, âyet: 2 ve 8.

21. Yezîdîlerde Tenâsuh inancı için bkz., Turan (A), Yezîdî İnanç ve İbadetleri, OMÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun 1986, Sayı: 1, s. 168-169.

22. Mardin'in Midyad ve İdil'in köylerinde oturanların ölümlerini yıkamadıkları söylenir.

23. Çoban (A), Yezîdilik, Erzurum 1983, s. 23-24 (İlahiyat Fakültesinde Yapılan Lisans Tezi).

naze merâsîmi yapılmaktadır. Örneğin, ölen bir Fakîr ise, telkinini okuyabilmek için yedi Fakîr'in hazır bulunması şartı vardır. Oysa ki çoğu kez bir bölgede bir Fakîr'in bulunması bu şartı ortadan kaldırmış olur.

Bu işler tamamlandıktan sonra ölüye talkin verilir. Bunu din adamlarından şeyhler veya Fakîrler yapar. Bu telkin duası meâlen ve özet olarak şöyledir :

«...Ya Rabbi, Bize verdiklerinden iyi ve kötüyü kabul ederiz... İsmim uğrunda fedakârlık yapmaya her zaman hazırız. Hakikat deryasından bir nutfe olarak anamın rahmine girdim. Dokuz ay bekledikten sonra O'nun yardımını ile mükemmelleştim. Yâ Rabbi! Bizi ârif ve bilicilerin yoldaşı yap. Fakîrlerimizden her zaman memnunuz. Biz onları tavaf eder, gönül zenginliğine kavuşuruz. Mîrimin ve ebeveynimin fedaisi benim... Talih kuşu uçar, ölenin başına konar. Sebep sensin ki bugün üzerime telkin nâsin okunur. Beni bir kefenin içine atarlar. Vade geldi. Bizler de göçücü olduğumuzu anladık, hastalanıp aklımız başımızdan gidince, sıralarının hududunu anladık. Hastalanıp yatağa girdim. Gök meleklerini beklemeye koyuldum. Üzerime kan alan, can çıkaran melek geldi. Artık mal ve kurban ile satın alınmam mümkün olmaz... Benim korkum Azrâil'dendir. Ey Azrâil, Mîr melek sensin. Suçsuz ve günahsızlar güzel giysilerle süslensin. Ey Azrâil, Ben nesh'e hazırım. Ölüm meleği Azrâil, acıdan bağırtır herkesi. Her yerde, her zaman odun kesen nefesi... O gün meşguliyet bu idi, ruh kalıptan ayrıldı. Ruh ve sır birbirini çağırdılar. Ruh kandile girip orada aslına kavuştu. Nihayet ruh kandilde gerçek ilâhına kavuşmuş oldu. Ruh gittikten sonra kuru kalıp kaldım... Çıplak edip, tenesir üstüne koyup, ılık bir su ile vücudumu yıkadılar. Temizleyip bir buçukluk kefenimin içine sardılar. Haydi zavallı miskin sen de öbür dünyaya dediler... Arkandan dost, kardeş ve yengeler ağlamaktadırlar. Buyurun yüksek sesle telkin ve nâsin okuyalım baylar... Ey canım üstünde ağlayanlar, ağlamayın. Ben dünyadan fanî oldum... Üzerime cânı gönülden ağlayanlar, cehizli olarak yollamış olurlar. Takatınca ağlayan ve mezarıma gelenler, «Hakkınızı helâl edin...» Beni zifiri karanlığa, kapısız ve nemli bir eve soktular. İki kişi gelip sorgu yağmuruna tuttular... Garip bir ilim ve garip bir dil konuşuyorlardı. O dille zebaniler, günahkârları çağırıyorlardı... Ahiret kardeşini⁽²⁴⁾ çağır, kardeşin kardeşe şefaati kabul olunur. Sırat köprüsü bellidir. Bir yanı uçurum, bir yanı duvardır. Âhiret kardeşini çağır, günahsızın günahkâra yardımını olur.⁽²⁵⁾

24. Bu konuda bkz., Turan (A), Yezidi Din Adamları, OMÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun, 1990, Sayı: 4, s. 125.

25. Okçu (D), a.g.e., s. 9-12.

Bundan sonra hep birlikte ölü evine dönülür. Cenazeye gelenlere cenaze evde iken kesilen kurban veya kurbanlardan birer parça et dağıtılır. Bundan üç gün sonra tekrar bir davar kesilerek yemekler yapılır. Bu yemeklerden her eve bir miktar dağıtılır. Bu sırada kadınlar tarafından mezar ziyaretleri yapılır. Mezara gitmeden önce şeker, bisküvi, çeşitli yiyecekler de götürülür. Bunlar mezarlığa gelen çocuklara ölen kişinin ruhu için dağıtılır. Ölünün 7. ve 40. günleri ile yıldönümünde de anma törenleri yapılır. Ölümünden sonra, bir din adamı tarafından görülen rüyanın yorumu ile, ölenin ruhunun yeniden doğması meselesi (Tenâsüh) çözülmeye çalışılır.⁽²⁶⁾

Yezidilerin mezarlıkları, yöredeki diğer toplumların mezarlıklarından farklıdır. Şöyle ki : Her Yezîdî köyünde mezarlık bulunmaz. Birkaç köyün mezarlığı birleştirilmiştir. Meselâ, Nusaybin'in Değirmencik, Çilesiz, Berhök mezarası, Mağaracık mezarası, Balaban ve Güneşli Yezîdî köylerinin ortak mezarlığı Çilesize bağlı, Nusaybin-Cizre yoluna üç kilometrede dikenli ve taşlı bir tepenin başında kurulu, en az üçyüz yıllık bir mazisi olan Hasan Bey Mezarlığıdır. Burada bu yörenin ileri gelen Yezidîlerinin mezarları dört köşe, kenarları kemerli ve açık, üstü koni biçiminde taştan âdi binalarla çevrilmiştir.⁽²⁷⁾ Bunlar Fakîr Cendin, Şeyh Hasan Bey (Beşirilli olup bu mezarlığa konulmuştur), Makso Karaca vb. gibi. Mağara köyünden Abdi adında bir de Mucâvir'i vardır.

26. Yezidlerde cenaze konusunda bkz., Tercüme es-Süryaniyye, s. 8; Slouffi (N), Notice sur le Cheikh Adî et la secte des Yézîdîs, JA, C.V, 1885, s. 92; Guérinot (A), a.g.e., s. 625-626; Mustafa Nuri, a.g.e., s. 18; Nau (F), Recueil de textes et de documents sur les Yézîdîs, ROC, C. XX, 1915-1917 Paris 1918, s. 262-268; Lescot (R), a.g.e., s. 154-155.

27. Makale sonundaki resimlere bakınız.

T2C.
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
ANKARA

DİK/DS4-2/80

10 Ocak-1980

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINA
(Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne)

İlgi:14.12.1979 Şube 621,126.127/33060 sayılı yazınız.
Yezidilik Müslümanlar arasında Hicri.1.ci asırda ortaya çıkan Haricilerin İbdiye Farkasının kollarından biridir.bu sebele Yezidiliğin Hristiyanlık ve Müsevilikle bir ilgisi yoktur.İslamı Farkalarında birinin kollarından doğmuştur Ancak çeşitli İslam Farkaları içinde İslamı inançlara bağlı kalan kişiler bulunduğu gibi ininçları yönünde İslamdan uzaklaşmış kimselerde bulunmaktadır. Bu itibarla Nüfus Kütüklerine daha önce yazılarda YEZİDİ yazılmış olan Yurttaşlarımızın Nüfus Cüzdanlarının İlgili Sütunlarına Muvafakatlarında alınarak Müslüman yazılmasını uygun olacağı Mutaala olunmuştur. Bilgilerinizi arz ederim.

(İmza)
Tayyar ALTIKULAÇ
Diyanet İşleri Başkanı

Vahdullah GÜTEN
Nüfus Başmecdürü V.
25.2.1980
(İmza ve Mühür)

17.02.1985

Yukarıdaki yazı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 10 Ocak 1980 tarihinde İçişleri Bakanlığı, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne hitaben, Yezidilerin nüfus kütüklerine kendi arzuları ile «Müslümân» yazılabilecekleri hakkında verilen yazının örneğidir. Bu yazıya göre her ailede bulunan aile fertlerinin nüfus kütüklerine ve nüfus hüviyet cüzdanlarına geçen «dinî» sütunlarına bazan Yezidî, bazan da Müslümân yazıldıkları konusundaki örnekleri arkadaki sayfalardadır. Bu da bize günden güne, Yezidiler arasında İslâmiyete karşı sempatiyelerinin arttığını göstermektedir.

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ

T.C. Standart Form No. 1-00-028

İl		İlçe		Köy veya b.öy		Cilt no.		Sayfa no.		Rojah sıra no.		
Sirt		Kurtalan		Kurukavak		017/01		28		20/23		
Yakınlık derecesi	Adı, soyadı	Cinsiyeti	Baba adı	Ana adı	Doğum yeri	Doğum tarihi	Medeni hali	Dini	Evlilik tarihi	Boşanma tarihi	Ölüm tarihi	Nüfus kütüğüne tescilli medeni ve kayıt tarihi
Varız	Selahattin Cavildak	Er	Hakkı	Nuriye	Kurtalan	01-01-1951	Evlili	Yezidi	01/11/1996	—	Saş	01-02-1961

Açıklama (Gerektiği takdirde formun arka yüzü de kullanılır.)

() kişinin kaydı kütüğüne uygundur.

() kişinin adı, soyadı, unvanı, imzası, tarih, mükür.

Kurtalan'ın Kurukavak köyünden Selahattin Cavildak, nüfus kayıt örneğinde Yezidi yazıldığı halde nüfus cüzdanları demistiğinde kayıta Yezidi olarak kalmış, fakat nüfus cüzdanına "Müslümân" diye yazdığını bizzat gördük.

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ

Yabancı dâretci	İliçe		Mevcutluk no. a. sayı		Cilt no.		Kısım no		Mülkiyet durumu
	Adı, soyadı	Cinsiyeti	Baba adı	Ana adı	Doğum yeri	Doğum tarihi	Medeni hali	Dini	
	<i>Siirt</i>		<i>Besiri</i>		<i>Devebağın</i>	<i>09/104</i>	<i>24</i>	<i>26/3</i>	
	<i>Kaa-Osman Toprakçılı</i>	<i>E</i>	<i>Reso</i>	<i>Sivri</i>	<i>Besiri</i>	<i>06.09.1982</i>		<i>06.12.1978</i>	<i>SAĞ</i>
	<i>Esi: Peyruze Toprakçılı</i>	<i>K</i>	<i>Ömer</i>	<i>Gülü</i>	<i>Besiri</i>	<i>04.08.1950</i>		<i>06.12.1978</i>	<i>SAĞ</i>
	<i>Kızı: Saliye Toprakçılı</i>	<i>E</i>	<i>Osman</i>	<i>Peyruze</i>	<i>Besiri</i>	<i>01.01.1975</i>			<i>SAĞ</i>
	<i>Öğle: Silveto Toprakçılı</i>	<i>E</i>	<i>Osman</i>	<i>Peyruze</i>	<i>B. Almanya</i>	<i>21.05.1981</i>			<i>SAĞ</i>
	<i>Kızı: Salihe Toprakçılı</i>	<i>E</i>	<i>Osman</i>	<i>Peyruze</i>	<i>B. Almanya</i>	<i>06.09.1982</i>			<i>SAĞ</i>

1982 yılı için nüfus kayıtlarıyla tutulmuş ve nüfus kayıt defterine kaydedilmiştir.

Besiri Toprakçılı'nın 04.12.1978
Pün ve 2.78-540 Sayılı Dini İşlem
olarak düzenlendi.

1982 yılı için nüfus kayıtlarıyla tutulmuş ve nüfus kayıt defterine kaydedilmiştir.

07.07.1985

Siirt Nüfus Müdürlüğü

1982 yılı için nüfus kayıtlarıyla tutulmuş ve nüfus kayıt defterine kaydedilmiştir.

1982 yılı için nüfus kayıtlarıyla tutulmuş ve nüfus kayıt defterine kaydedilmiştir.

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ

Yabancı dereceli	Adı, soyadı	Cinsiyet	İsim	İsim ve soyadı	Doğum yeri	Doğum tarihi	Hesaplı vakti	Medeni hali	Dini	Kesim tarihi	Beşme tarihi	Ölüm tarihi	Kısım no
	Süret		Besiri	Denebray	007/01	9	8/9						
	Kerem Kadri Bice E	Mehmet	Seme	Besiri	01.01.1981	01.01.1981	01.01.1981	Evli	Yeni	29.7.1979	—	SAP	
	Esi Saniye Bice K	Ali	Rıdvi	Besiri	01.01.1981	01.01.1981	01.01.1981	Evli	Yeni	29.7.1979	—	SAP	
	Oğlu Bedri Bice E	Kadri	Saniye	Besiri	08.02.1980	08.02.1980	08.02.1980	Beklenilen		—	—	SAP	
	Çifti Arhan Bice E	Kadri	Saniye	B. Alm.	22.6.1981	22.6.1981	22.6.1981	Beklenilen		—	—	SAP	
	Kızı Pamela Bice K	Kadri	Saniye	B. Alm.	23.6.1982	23.6.1982	23.6.1982	Beklenilen		—	—	SAP	

Not: İki kişilerin aynı ismi kullanması halinde, ebeveynlerin adı ve doğum tarihi eklenmelidir.

1985
100

Yukarıdaki nüfus kaydı, Bakanlıkça hazırlanan nüfus kayıtları ile devletin diğer devletin nüfus kayıtlarıyla tutarlıdır. Herhangi bir değişiklik olması halinde, nüfus kayıtları Bakanlıkça güncellenir ve nüfus kayıtları Bakanlıkça güncellenir.

T. C.

Yolveren Evlendirme Memurluğu

Batman Nüfus Başmüdürlüğüne

Erkeğin		Kadının
	Kimlik No.	
Murat Geveli	Adı ve soyadı	Gülüstan Cilbo
Beşiri 20.02.1955	Doğduğu yer ve tarih	Beşiri : 26.10.1967 H : 47 C:012/01 S:4
Batman Yolveren Köyü	Nüfusta yazılı olduğu yer	Yolveren Köyü
H : 19 C:046 S:18	Şimdi oturduğu yer	Evhaniya
Yolveren köyü	İşi	
İşçi	Uyruğu	T.C.
T.C.	Bekâr veya dul olduğu	Bekâr
Dul	Dini	İslam
Yezidi	Baba adı	Gemil
Gemil	Ana adı	Vetha
Beşe		

Evlenmenin yapıldığı yer : Yolveren Köyü

Evlenme Tarihi : 31.10.1984

Evlenme Defter Sıra No. : 1

Yukarıda adları yazılı kadın ve erkek evlenmişlerdir. Bu bildirimde dayanılarak evliliğin aile kütük kayıtlarına işlenmesi gereklidir.

Bu bildirim Son kayıtlara Dayanılarak düzenlenmiştir.

Gülüstan cilbo Anne ve Babasının imzası

ile Evlenmiştir.

Evlendirme Memuru
Adı, Soyadı ve İmzası
Süleyman ALC.
Yolveren Köyü Muh.
31.10.1984

D.M.O. Bazm. Mücevessefi

Yukarıdaki kayıttaki açık olarak görüldüğü gibi, Batman'ın Yolveren köyünden Yezidi Murat Geveli, Beşiri'nin Musçukuru köyünden Müslüman Gülüstan Cilbo ile evlenmiştir.

1-Çeşitli yezîdî kadın tipleri ve kıyafetleri.

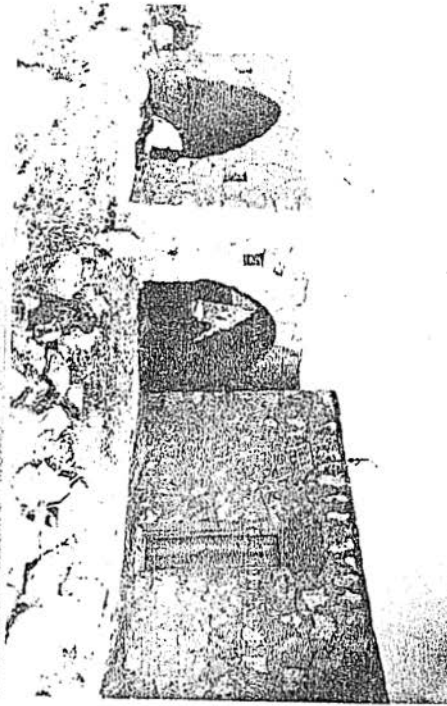

II -geçitli yezidî kadın tipleri ve kıyafetleri.

III -Hasan Bey Mezarlığında başka bir mezar tipi.Çilesiz,Nusaybin.

IV-Hasan Bey Mezarlığında tipik bir Yezîdî mezarı.Çilesiz,Nusaybin.

V-Yezîdîlerde Yatır ziyareti. Şeyh Bilkâsım.Şeyh Teto Sencer ve muhtar Ömer Çelik.Nusaybin.